

ונוסף עוד על דבריו, כי ביקש רבי לעקור תשעה באב דהיינו לעשותו עיקר ולהראות גודל מלכות השי"ת, דהיינו הגם שצר לנו עד מאד אנו מתחזקים ומתאמצים ושמחים בשבת במלכותו, ועל רחמי המרובים אנו בטוחים שישוּב נדחינו במהרה, וזה הענין הוא עיקר ויותר תענוג לפניו מאשר שאנו שמחים וטובי לב בימים הנגלים ונראים לטובה. ולכן מהתעוררות עיקר ותענוג זה היה בכוחו לדחות את תשעה באב ולעקרו ולגלות את הקץ, ואמר **הואיל ואידחי ידחי – ולא הודו לו חכמים**, פירוש שהחכמים הודו לו בבחינת 'לא' שהוא בחינת 'איך' בבתי גואי, אבל עדיין לא היה בכחם לשלשל השמחה לבתי בראי ולגלות הקץ עד שיושיענו ה' ויגדיל כח הצדיקים לגלות בחינת 'איך' והשמחה הגנוזה ואז ישמח ה' עמנו אמנן (עבודת ישראל – מסעי).

*

אף על פי שימי הפורים אסורים בהספד וּגם באופן שיש צדדים להקל כגון חכם בפניו וכד', ראו שלא לנהוג כן בזמננו, מכל מקום כשנפטר הגאון רבי משה פיינשטיין ז"ל והעלו ארונו לקבורה בארץ ישראל ביום פורים דמוקפין – הורה רבנו (-) הגרש"ז אויערבך ז"ל) להכניס מטתו לתוך ירושלים שיתכנסו כל בני העיר להספידו וללוותו לבית עולמו, כראוי לכבודו של גדול הדור, ללא שום שינוי עקב יום הפורים.

ומ"מ לא הסיר רבנו את בגדי השבת בשעת ההלווי' [אע"פ שכשאיירע לוייה במוצאי שבת הלך לפעמים בבגדי חול].

והורה אז רבנו שלא לערוך משתאות וחגיגות בליל הפורים כדרך כל שנה, באמרו 'איך נשמח בשעה שהגאון ר' משה מוטל בין שמים לארץ'.

וכשתינה לפניו אחד מבני ביתו את מבוכתו איך לכלכל מעשיו ביום זה, שמוטלת עלינו מצות השמחה הגדולה של יום הפורים מחד גיסא, וחובת האבלות והצער באשכבתא דרבי מאידך גיסא – ענהו רבנו: תמידני על מבוכתך, הרי איננו אלא 'חיילים' הממלאים ומקיימים רצון ד', ומי שציונו להתאבל ולקונן בשעת ההלויה הוא ציונו לקיים מצוות היום בשמחה, ומצוות ד' הם הם המעוררים את רגשות הלב המתאימים לכל מצב כראוי לו (הליכות שלמה פורים ספי"ט).

דף ו

ולמה נקרא שמה רקת שאפילו ריקנין שבה מלאין מצות כרמון'. יתכן שהדרשה נסמכת על הכתוב כפלא הרמון רקתך – ריקנים שב'רקת' שלך – מלאים מצוות כרימון (ע' בחדושי חתם סופר).

זלמה נקרא שמה טבריא – שטובה ראייתה'. במדרש (ב"ר ר"פ כג) מובא שנקראת כן על שם טבריאוס קיסר (ערש"ש).

'אמר זבולון לפני הקב"ה... ולי נתת ימים ונהרות'. יתכן שלשון רבים 'ימים ונהרות' – לאו דוקא אלא את הים הגדול קרא 'ימים' ואת הנחל אשר על פני יקנעם קרא 'נהרות', אבל אם נחלת זבולון משתרעת על פני כל הצפון, יש לומר שהגיעה עד לחוף ים סבכי, במקצוע צפון מזרח, וגם בירדן ההולך ממערב פמיים עד ים כנרת. וזהו שכתוב זבולון לחוף ימים (לשון רבים) ישכן (עפ"י חזון איש שביעית ג, כו. ע"ש).

'אלו תראטריות וקרקסיות שבאדום שעתידין שרי יהודה ללמד בהן תורה לרבים'. על דברי התוס' (ורשב"א וריטב"א) שקשה לומר שאותם מקומות מטונפים יוכלו ללמוד בהם תורה – ע' במגן אברהם קנד סק"ז ובדגול מרובה ומשנ"ב ובאר הלכה שם; חדושי חת"ס יו"ד שטו; אגרות משה או"ח ח"א סוס"י לא; שבט הלוי ח"ט לו.

'אמר יצחק לפני הקב"ה: יוחן עשו. אמר לו: רשע הוא. אמר לו: בל למד צדק' – ומפני שלא למד הרשיע, כי לא ידע רצון הש"י. 'אמר לו: בארץ נכוחות יעול' – באותם דברי תורה אשר הם מבוררים לו, גם בהם הרשיע. 'אמר לו: אם כן – בל יראה גאות ה'" (עפ"י תפארת יוסף פר' זכור).

'אל תתן לעשו הרשע תאות לבו. זממו אל תפק – זו גרממיא (גרסת הגר"א: גרמניא) של אדום' – אל תוציא את הזמם (= הרסן) שאתה מרסן את שנאתם וכחם, 'שאלמלי הן יוצאין אותם כחות הרס – לא היתה לישראל תקומה, ובכך היו 'מחריבין כל העולם כולו', כי אין לעולם תוכן ותכלית וזכות קיום בלא ישראל.

'אמר רבי חמא בר חנינא: תלת מאה קטירי תגא (קושרי כתיב) איכא בגרממיא של אדום, ותלת מאה ושיתין וחמש מרזבני (דוכסיים) איכא ברומי, ובכל יומא נפקי הני לאפי הני ומקטיל חד מינייהו ומיטרדי לאוקמי מלכא (בכל יום יוצאים אלה מול אלה ונהרג אחד מהם, ונטרדים מלהעמיד מלך) – אף על פי ששניהם מאדום, לוחמות הן זו בזו [וזהו שכתב מהר"ל (בספר נצה ישראל) שמלכות רביעית מחולקת. וע"ש שמספר ש' קטירי תגא וש"ס מרזבני הוא סוד עמוק]. ונראה בגמרא שהריב שביניהן הוא תוצאת ריסונן ע"י הקב"ה. כלומר, כיון שהקב"ה מונעם מלהוציא תוקף כחם כנגד ישראל, הרי הם מפנים כעסם אל עצמם [כענין 'המשבר כלים בחמתו' – כאשר אין הכועס יכול לשבר כלים של אחרים, משבר כלים של עצמו כדי ליתן פורקן לכעס].

לו לחמו אדום ורומי כנגד כחות הקדושה, הן היו מאוחדות ולא היה גבול לכח ההרס שלהן, רק הודות לריסונן ע"י הקב"ה מלשלוח יד בישראל, לוחמות זו בזו תדיר, וזהו הנותן אפשרות לעצמאות וחרות מדינות אחרות (עפ"י מכתב מאלהו ח"ג עמ' 203).

(ע"ב) 'יגעת ומצאתי תאמין'. דקדוק הלשון מורה שלאחר היגיעה הריהו 'מוצא' כדרך מציאה הבאה בהסח הדעת. יש לפרש כענין שאמרו (ויקרא רבה לה) בדוד המלך, בכל יום הייתי מחשב למקום פלוני אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות – פירוש, על ידי היגיעה הרבה הקודמת, נקבעו דברי תורה בלבו עד שנעשו אבריו קודש לתורה, ומעצמם מביאים אותו לתורה בלא דעת (עפ"י פרי צדיק לר"ח סיון, ע"ש).

ובסגנון אחר: 'כל השגה ומדרגה אינו אלא על ידי היגיעה, שהוא ע"י החשק וההשתוקקות שיש לאדם לדבר זה ולא ינוח ולא ישקוט עד שימצא, וגוף ההשגה נקראת מציאה דבאמת ד' יתן חכמה ואי אפשר לאדם להשיג שום דבר בכחו והשתדלותו כלל, אלא שהוא יהב חכמתא רק לחכימין – ואיך אפשר להיות 'חכימין' מקודם? אבל זהו כל חכמת האדם, מה שחושק לשקוד ולייגע להשיג החכמה, והחכמה קוראה בראש הומיות אני אהבי אהב ומשחרי ימצאני.

ואף חכמי אומות העולם הקדמונים השיגו דבר זה, שקראו לחכמיהם 'פילסופים' דפירוש המלה בלשון יוני: אוהבי חכמה, לא חכמים, דזה כל חכמתם שהם אוהבי חכמה, ובלתי ספק גנבו דבר זה מבני ישראל' (מחשבות חרוץ עמ' 33).

וכבר המליץ הרד"ק מקוצק: 'יגעת ומצאתי תאמין' – אף כי תייגע עצמך, עם כל זאת תאמין שאינו

שלך כי אם מציאה. ועוד מובא בשמו: יש לך להאמין כי בסופו של דבר תמצא את יגיעתך. 'אם יאמר לך אדם יגעת ולא מצאתי אל תאמין' – אל תאמין שיגע, כי בודאי אילו היה מייגע היה מוצא (עפ"י אהל תורה, לקוטי הש"ס).
ע"ע שיחות מוסר להגר"ח שמואבליץ יג תשל"ב, ד תשל"ג.

'זוכרני שאמר (הג"ר ישראל בעל תרומת הדשן), אותם הבחורים העשירים המפונקים שעשו להם שולחנות כשיושבין במקומן הופכין השולחן לאיזה צד שירצו ועליו הרבה ספרים [= שולחן עגול שאפשר לסובבו על צירו, וכשצריכין לספר שבקצה אחר מסובבין השולחן עד שיגיע הספר אליהם] – לא טוב הם עושים, אדרבא כשמבקש אחר הספר ובא לו בטורח גדול זכור באותו מעשה מה שרוצה ללמוד. כמדומה לי שמצאתי לו סמך ביו"ד (רמ"ו) 'ולא באלו שלומדין תורה מתוך עידון' (מתוך לקט יושר, הנהגות תלמיד התורה"ד, יו"ד עמ' 39). ומצינו כיו"ב בגמרא מנחות (ז): אבימי, מסכתא איתעקר ליה ואתא קמיה דרב חסדא לאדכורי גמריה. ולישלח ליה וליתי לגביה? (יקרא לרב חסדא תלמידו לבוא אצלו ולמה הלך אבימי אליו) – סבר הכי מסתייעא מילתא טפי. ופרש"י משום 'יגעת ומצאת'.

'שעה משחקת לו שאני'. ע"ע במובא בברכות ז:

'אין בין אדם הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים'. הראשונים עמדו על כך שלא מנו במשנה גם 'משלוח מנות'. וכן לענין 'משתה ושמחה' נחלקו הדעות האם נוהגות גם בראשון אם לאו (ער"ן ותוס'; או"ח תרצו).

יש מי שפירש שמקרא מגילה ומתנות לאביונים עיקרם במעשה, וזה נוהג רק באדר השני [כפי שלמדו בגמרא מלקים את אגרת הפרים הזאת השנית – היינו הקיום המעשי של המצוות, כפי שנאמר כמה וכמה פעמים במגלה לשון עשייה על אותם הימים], ואולם 'משתה ושמחה' עיקרם בלב, בהגיע זמן מחיית עמלק מרגיש האדם בלב בחינת משתה ושמחה בכך שיכולים לתקן ה'לב-כסיל' שזהו עיקר מחיית עמלק. וכן משלוח מנות איש לרעהו עניינו להיות כאיש אחד בלב אחד, אלא שהקיום המעשי של המצוות הללו תיקנו באדר השני בלבד, אבל בלב צריך אף באדר הראשון להרגיש משתה ושמחה ולייחד הלבבות להיות כל ישראל כאיש אחד בלב אחד, ובכך זוכים להתגלות אורה זו תורה, כמו במתן תורה – ולכך שתי מצוות אלו לא נמנו במשנה, כי בלב הן אכן נוהגות גם באדר הראשון שגם הוא שם 'אדר' עליו להיות זמן שמחה ומחיית עמלק וגילוי אור תורה (עפ"י פרי צדיק ח"ב – ל"ד אד"א).

זרבי אלעזר ברבי יוסי סבר אפילו מקרא מגילה לכתחילה בראשון – לכך מפרשים כך את דבריו, משום שכתוב בכל שנה ושנה – שיהיו כל השנים זו כזו הלכך לעולם יש לקרוא באדר הסמוך לשבת משום שאין מעבירים על המצוות, כמו שמפרש בסמוך.

ושאמר רבי אלעזר 'שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון' והלא לשיטתו אינן נוהגות בשני – כוונתו לומר לחכמים, כל המצוות הנוהגות לשיטתכם בשני, לדידי נוהגות בראשון (מרשב"א מהורות מוסה"ק; ריטב"א. ועתוס').

'בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר טעמא, דאין מעבירין על המצות, אלא רשב"ג מ"ט? אמר רבי טבי: טעמא דרשב"ג מסמך גאולה לגאולה עדיף'. יש מוכיחים מכאן שבכל שאר דברים שאינם תלויים בטעם זה של סמיכת גאולה לגאולה – יש להקדימם לאדר ראשון, וכגון לענין אמירת קדיש

וכד' ביום פטירת הורים שנפטרו באדר של שנה פשוטה – יאמר באדר הראשון (עפ"י תרומת הדשן רצד; שו"ת מהרי"ל סי' לא קה).

וכן הביא הרמ"א או"ח תקסח, ז ויו"ד תב, יב. ואולם דעת השלחן-ערוך שיום השנה עושים באדר שני. ויש לפרש לשיטתו שהואיל וסמיכת גאולה לגאולה עדיף לכך קבעו שהשני הוא אדר הקבוע שבכל שנה והראשון הוא החדש הנוסף [ערש"י ותוס' ר"ה יט: שהראשון הוא חודש העיבור. ולפי האמור, מדאורייתא אפשר לעשות את השני לחדש העיבור ורק כדי להסמיך גאולת פורים והפרשיות לניסן קבעו שהראשון הוא העיבור. וצ"ע].

ועוד י"ל שטעם השו"ע הוא משום דלא מקדמינן לפורענותא [כן צדד בשו"ת חת"ס או"ח קסג. והדעה החולקת סוברת שאין זה פורענות וכמו שכתב מהרי"ל וכו'ל].

גם יתכן שלא הוצרכו לטעם סמיכת גאולה לגאולה אלא להוציא מסברת אין מעבירין על המצוות, אבל לענין יום השנה אין שייכת העברה או זריזות למצוות, שאין עיקרו דבר מצוה, לכך דינו להיות באדר סתם שהוא השני לרבי מאיר (נדרים סג. שכמותו פסק הרמב"ם נדרים י, ו), ואילו הרמ"א לשיטתו שפסק (באו"ח תכו) כרבי יהודה שהראשון הוא אדר סתם. [ולמעשה, גם מהאשכנזים יש רבים המחמירים לעבור לפני התיבה וכד' גם באדר השני. עפ"י הליכות שלמה ספ"ח].

*

'כשהקב"ה מרומם איזה דבר טוב בעולם אז ממילא אותו דרגא בסטרא אחרא משתפל, וכן להיפך; כשרואה איזה דבר רע בתכלית השפלות ידע כי אותו דבר בקדושה הוא בתכלית הרוממות, וכמו שנאמר (במדבר ג) כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל. ונאמר (תהלים עה) וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק ונאמר אמלאה החרבה ודרשו רז"ל קיסרי וירושלם וכו' אם מלאה זו חריבה זו ואם מלאה זו חריבה זו. פירוש, ששניהם מדרגה אחת במלכות, וכל אומה יש לה כח מה... ובכל דבר יש גם כן טוב כידוע, ואז נתרומם כח הטוב.

וכמו באבדן סדום שהיו אבירי לב הרחוקים מצדקה, נתבשר לידת יצחק שהיה גם כן גבור הלב כנודע. וכן באבדן מצרים היה הכנה למתן תורה... (מתוך צדקת הצדיק קג)

(ע"ב) 'כמו שיש בקניני העולם הזה, פעמים שאדם מוצא מציאה הון רב או זוכה בגורל (לאטערי"א בלע"ז) ומתעשר בלא שום יגיעה, כך יש גם בקניני עולם הבא והגם שאיתא בפ"ק דמגילה לא יגעת ומצאת אל תאמין – הא אסקינן שם הני מילי וכו' אבל במשא ומתן וכו' אבל לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא היא. ובודאי לא קאי רק איגעת ולא מצאת לחוד שהרי מדה טובה מרובה, ואם אפשר יגעת ולא מצאת כל שכן אפשר לא יגעת ומצאת על ידי סייעתא דשמיא), וכענין נח מצא חן בעיני ה' ואמרו ז"ל (בב"ר כט) הוא מצא אבל הקב"ה לא מצא, היינו כי פעמים אדם זוכה בלא שום יגיעה שהוא שמור מן העבירה ונקרא 'צדיק', וזהו מדרגת נח [שמדה כנגד מדה היה שמור מן הפורעניות] ופעמים אדם זוכה להשיג השגות מידיעת הש"י ואורו, וזהו מציאת ישראל שהקב"ה מצא, שבוה מיוחס גם כן המציאה למעלה כי יותר ממה שהעגל רוצה לינק... ומציאה אמרו ז"ל (סנהדרין צז). שאינה באה אלא בהיסח הדעת אבל מי שיושב ומצפה לכך לא ימצא לעולם. ומכל מקום מצינו בדברי רז"ל (ב"מ יב:) שוכר פועל ללקט מציאות, והם בדברים קטנים וגם בדברים גדולים כמו יהיב ארבעה זוזי לספונאי, רבי עקיבא וברב גמדיא בנדרים דף נ (ע"ש גוף המעשים שנתעשרו ע"י כן) (צדקת הצדיק פג).